

ZBIRKA USKRSNIH JAJA ETNOGRAFSKOG ODJELA MUZEJA SLAVONIJE S NAGLASKOM NA ALJMAŠ I BAPSKU

Stručni rad
UDK 398(497.5)

VLASTA ŠABIĆ
Muzej Slavonije
Trg sv. Trojstva 6
HR-31000 Osijek

Nakon obavljene revizije u zbirci uskrasnih jaja Etnografskog odjela Muzeja Slavonije, te uz terenska istraživanja i komparaciju ornamenata starog i recentnog fundusa, autorica je pokušala odrediti i provenijenciju dijela revidiranog materijala. Ornamentika recentne građe iz Aljmaša s pet šaračica ujedno predočava životnu različitost i bogatstvo na primjeru jednog lokaliteta primjenom pojedinačnih i trenutnih stvaralačkih inspiracija. Razvedeni i stilizirani biljni motivi ukazuju na činjenicu da nisu tek proizvod mašte i odaju ne samo talent, već i starinu baštinjene simbolike kojoj je izgubljen smisao i razumijevanje.

Poticaj za obradu upravo ove građe veća je količina prikupljenih recentnih uskrasnih jaja s jednog lokaliteta (Aljmaša) i mogućnost komparacije raznih varijacija. No, istovremeno, u dosadašnjem fundusu sačuvao se mali broj uskrasnih jaja iz ovdje obrađenih lokaliteta, što naglašava hitnost obrade te, ali i cjelokupne građe zbirke uskrasnih jaja. Čuvanje takve vrste materijala vrlo je problematično i jedan dio neumitno propadne, osobito u prvo vrijeme. Recentna građa dala je ujedno mogućnost komparativnog određivanja provenijencije dijela starog fundusa koji te podatke nema.

OPĆI PRIKAZ ZBIRKE

Mada je Muzej Slavonije osnovan još 1877. godine, Etnografski odjel počinje djelovati tek od 1951. godine dolaskom etnologa prof. Zdenke Lechner. Nešto od ranije prikupljene etnografske predmete ona okuplja i osniva Odjel, a potom sustavno prikuplja građu sa širokog područja Slavonije i Baranje, koje Muzej po svom nazivu pokriva. Naglasak je stavljen na tekstilni materijal, po svojoj ugroženosti (propadanje, prekrajanje, preprodaja, pa čak i izvoz), ali i važnosti koju ima unutar

cjelokupne narodne baštine (LECHNER 1952:2,3). Uporedo je naravno nabavljan i upotpunjavan drugi materijal. Tada je prikupljen dio zbirke uskrasnih jaja i proveden kroz potrebnu muzejsku dokumentaciju. Nažalost, odlaskom prof. Zdenke Lechner 1965. godine, izmjenjuju se voditelji Odjela, uz pripomenu, da u međuvremenu u tri navrata, o Odjelu nitko nije vodio brigu. Selidba Odjela i gore navedeni razlozi doveli su do gubljenja podataka neophodnih za dokumentaciju. Tih je godina nastao, pa i inventiran preostali dio Zbirke, ali nažalost, u velikom dijelu s nepotpunim podacima (bez odrednica mjesta, vremena nastanka i prispjeća u Muzej). U nekim slučajevima radi se o poklonima koji su na posredan način ušli u Zbirku, ostavši tako bez bitne veze s izvorištem. Taj veliki postotak, doduše inventiranih jaja, ali bez bitnih kataloških podataka, predstavlja znatnu prepreku u obradi materijala. Stoga je bilo neophodno napraviti prethodnu reviziju postojećeg fundusa. U Zbirci tako nalazimo 97 inventiranih brojeva, od kojih je za 49,5% lokalitet poznat, a većinom i godina nastanka ili nabavke, dok za 51,5% tih podataka uopće nema. Od ukupnog broja primjeraka danas je sačuvano 75 kom, odnosno 77,3 %.

U grupi **inventiranih primjeraka s poznatim lokalitetom**, prevagu nosi Baranja, i to: Draž, Duboševica, Topolje, Luč, Beli Manastir, Jagodnjak i Bolman, kao i pet primjerka iz Baranje bez uže određenosti (inv.br. E 66-69, 224-235, 1377-1379, 1383, 1396, 1409, 1411, 1423-1426, 1498-1507). Vrlo je vrijedna cjelina iz Luča sa *starovirskom* ornamentikom (E 224-233).

Slavonija je među inventiranim primjercima mnogo slabije zastupljena, sa svega 12 jaja, od kojih treba istaknuti primjerke iz Gradišta iz 1930., 1931. i 1948. godine (inv.br. E 70, 71 i 1418), Gorjana (inv.br. E 301-304), s karakterističnim motivima tulipana, svastike i triskela, te iz Aljmaša (E 1380 i 1413); uz njih su još Semeljci i Osijek (E 1422 i 1427).

Međutim, među **primjercima koji nemaju podatke o provenijenciji**, usporedbom Knjige ulaska i Knjige inventara, te uvidom u materijal, neke od njih moguće je s većom ili manjom točnošću odrediti¹, a među njima prevladavaju oni slavonske provenijencije.

Tako možemo navedenim inventiranim primjercima iz Gradišta priključiti i četiri jaja, ukrašena tehnikom izjedanja dušičnom kiselinom - tzv. *šatvoser* s tikvičarskim motivima (inv. br. E 1388-1391). M. Gavazzi navodi sličan izraz - *šotvaser*; riječ nastala iz njemačkog Scheidewasser (GAVAZZI 1923:244). Čvrsto uporište u ovom slučaju bila je upravo Knjiga ulaska (br.1042).

Nadalje, tu je i skupina koja gotovo sigurno dolazi iz Gorjana (inv.br. E 1401, 1408, 11415, 1416, 1436, 1437, 1438). Osim karakterističnih motiva o kojima će biti kasnije riječ, ova jaja nose i natpis "Živio 1. maj". U Knjizi ulaska pod rednim br. 2259 i 2282, navodi se upravo takav natpis². Ove pretpostavke može dodatno potkrijepiti i činjenica, što su (prema navodima u Knjizi ul. br. 2282), jaja šarala školska djeca, a na našim primjercima vrlo se dobro očituje nesigurnost dječje ruke. Zahvaljujući tome, tipološki se ovoj grupi može priključiti nekoliko neinventiranih primjeraka, koji nisu sačuvani, ali su dokumentirani crtežom. Na taj način moguće

je locirati u Đakovštinu (najvjerojatnije se i ovdje radi o Gorjanima, prema podacima iz Knjige ulaska, gdje se Gorjani javljaju više puta, a i komparacijom s primjercima iz Gorjana u zbirci Etnografskog muzeja u Zagrebu) i nekoliko uskrasnih jaja ili njihovih crteža s nezaobilaznim motivima udvojene svastike, zatim lika s tri kraka (triskel)³, te cvijeta koji podsjeća na tulipan, ali i na oblik reducirane i transformirane svastike (GAVAZZI 1930:14). Ti motivi navedeni su i za inventirane primjerke iz Gorjana.

Komparacijom sa zbirkom Etnografskog muzeja u Zagrebu, te uz pomoć kazivačice Eve Horvatović iz Bapske, s velikom vjerojatnošću možemo locirati i dva primjerka (E 1400, 1421) u Bapsku. Kazivačica prepoznaje autorstvo kakvo je upravo i navedeno u Knj. ulaska⁴. Po svemu sudeći, mogla bi se ovamo uvrstiti i dva neidentificirana crteža. Ova posljednja pretpostavka bit će podrobnije obrazložena kasnije.

Time je umanjen postotak "anonimnih" uskrasnih jaja, naravno uz nužnu mjeru opreza, za 26 kom., pa sada iznosi 23,7% (uključeni su i oni inventirani primjerci s crtežima u dokumentaciji, koji nisu sačuvani).

U dokumentaciji Odjela, osim crteža u Inventarnim knjigama, postoje još i crteži uskrasnih jaja namijenjeni kartoteci, o kojima nema podataka i bez inventarnih su brojeva (jaja danas nisu sačuvana, ukupno 32 kom). Gdje je to bilo moguće, analogijom je pretpostavljeno njihovo podrijetlo.

Gore izneseni podaci dobiveni su uvidom u materijal, te njegovom revizijom. U daljnjem radu nužno je obaviti podrobnija istraživanja, pa konačna identifikacija za sada ostaje otvorenom.

Osim opisanih inventiranih, zbirka sadrži i **neinventirane predmete**. Tako u zbirci od ranije nalazimo 35 uskrasnih jaja iz Đakovštine, Sotina, Draža, Petrovaca, kao i nepoznate provenijencije.

Ovdje treba spomenuti još i **novoprispjele**⁵ primjerke iz 1993. i 1994. godine, kada su priređene u Muzeju Slavonije dvije izložbe na temu Uskrsa, te primjerke iz 1996. godine. Ova je građa samo djelomično inventirana. Neke od kazivačica, navedene u

1. Zahvaljujemo se Zdenki Lechner na informacijama i pomoći prilikom obrade ove građe, kao i Etnografskom muzeju u Zagrebu, te Mirjani i Josipu Barlek na uvidu u zbirku uskrasnih jaja.

2. Knj. ul. 2259, 1958, poklon Gorjani

Jedanaest šaranih jaja, deset komada šarano voskom, a jedno vuničom i zukvom. Na dva jajeta šarana voskom ispisano: "Živio 1. maj", jer su izrađena na taj dan.

Knj. ul. 2282, 1958, poklon Gorjani

Dvadeset komada jaja šaranih voskom, od toga su deset komada šarali seljani, a deset daci za 1. maj

3. J. Barlek ovaj motiv s područja Đakovštine specificira kao varijantu oble svastike (BARLEK 1992:19).

4. Knj. ul. 1129, 1955

Štimac Agica, Bapska

Šesnaest komada šaranih uskrasnih jaja.

5. Ovdje nisu uvrštena suvremena uskrasna jaja prikupljena u prve dvije navedene godine, koja nisu ukrašavana tradicijskim tehnikama. Ona su po korištenom materijalu, tehnikama i ornamentici odraz svog doba, pa na ovom mjestu neće biti o njima govora.

prilogu ovoga rada, pridonijele su popunjavanju zbirke uskrasnih jaja Etnografskog odjela prezentirajući u Muzeju svoju vještinu šaranja. Neki su primjerci prikupljeni i darovima. Osim manje skupine uskrasnih jaja ukrašenih tehnikom oplitanja vunicom iz Gorjana, zatim svilom iz Semeljaca, te ukrašenih vunicom i srčikom biljke *zuke*, tj. site klubčaste (*Juncus conglomeratus* L.) iz Pakraca, sva su ostala ukrašena tehnikom šaranja voskom. Ta je građa iz Aljmaša, Bapske, Đakovačkih Selaca, Semeljaca, Retkovaca, Topolja, Podravske Sesveta i Gobarice. Ukupno su u dvije godine prikupljena 204 primjerka uskrasnih jaja, a nadodamo li još 7 primjeraka iz Aljmaša iz 1996. godine, radi se o 211 jaja ukrašenih izvornim tehnikama i ornamentikom.

Već je bilo govora o **tehnikaма ukrašavanja**, unutar kojih daleko najveću prevagu u Zbirci imaju jaja šarana voskom, najčešće u jednoj, a rjeđe u više boja.

Ornamentika je sva u znaku biljnog svijeta, osim spominjanih izuzetaka o kojima je već bila riječ. Karakteristike *starovirskih* baranjskih primjeraka (Luč), s raznim varijantama stiliziranih tulipana, zatim motivima zvanim *na grabljice*, *đurđice*, *uzdice*, kako to nalazimo na starom fundusu, danas su već za ovo područje izuzetna rijetkost. Naglasili smo i zanimljivu, prepoznatljivu ornamentiku iz Gorjana, kao i tikvičarske motive na primjercima iz Gradišta. Geometrijski i biljni motivi (rombovi, zubre, grančice i listovi) izvedeni su, uz to, i spomenutom tikvičarskom tehnikom izjedanja dušičnom kiselinom.

Recentna građa daje uvid u raznolikost motiva i mogućnosti analiza i komparacija, s tim da za Semeljce i Topolje, možemo ustvrditi motive "vjernijeg" prikaza bilja (s manje stilizacije). U Semeljcima je A. Garvanović upotrebljavala slijedeće motive, odnosno šare: lančić (niz spojenih karika), kojim je obrubila jaje, a u prazan prostor našarala ružu, žir, trešnju, jabuku ili krušku; u manjoj mjeri zastupljeni su geometrijski detalji. Na građi iz Topolja, kao i Draža⁶, nalazimo cvjetove u kombinaciji s peteljkaма i listovima, tulipane, ali i lančić poput onoga u Semeljcima. Među navedenim recentnim materijalom prikupljenim u posljednje tri godine, nalaze se i uskrasna jaja iz Bapske i

Aljmaša, s dobro očuvanim bogatstvom raznovrsnosti motiva i njihove upotrebe. Njima će u ovom prilogu biti posvećena veća pozornost.

Zanimljivo je da kazivačice, odnosno šaračice iz Aljmaša, nisu mogle terminološki odrediti stiliziranu razvedenost biljnih motiva, osim naziva lančić, kakav je naveden za Semeljce i Draž, odnosno Topolje, dok sve ostalo zovu šare. Jedino je A. Bešlić znala imenovati neke svoje šare. To su *tulipan*, *cvetić*, *kvričice*, *lančić*. Tako i P. Bešlić: *lančić*, *kvričice*. Kazivačica i šaračica E. Horvatović iz Bapske nešto je određenija: osnovni motiv su *grane* našarane tako, *da jedno drugo veže*, što je vrlo karakteristično za Srijem a moći ćemo ih kasnije usporediti sa starijom građom iz muzejske zbirke; pojedini detalji su - *rastov list*, *klasje*, *kvričice*, *cvetići*, *ružice*, *karanfil*, *grabljice*, *grozdovi*, *merdevine*. I prema nazivima možemo zaključiti, da su neki motivi znatne starine. Kazivačica je, ujedno, ustvrdila paralelnu pojavnost cvjetnih motiva na uskrasnim jajima i na zlatovezu (marame na vrat i zlatare).

Kada u cjelini sagledavamo opisani materijal, vidljivo je kako su na starijim primjercima **boje** pretežno crvene i crveno smeđe u različitim nijansama sve do ljubičaste. Skupina iz Gradišta nositelj je smeđe boje, možda dobivene u lukovini, a dva su primjerka iz Aljmaša u ružičastoj boji. Uz tri crna, imamo i nekoliko višebojnih primjeraka, no treba naglasiti, da uvelike prevladava jednostavnija jednobojna varijanta.

Na recentnom materijalu koloristička raznolikost je veća - osim crvene i ljubičaste, česta je zelena i plava boja, no i same kazivačice svjedoče o tome, da su ranije neke od njih prevladavale. U Bapskoj je to bila crvena, plava i ljubičasta (od *tintoflajbajsa*), a ako je jaje u *svilopisu*, tj. u više boja, to su još žuta i zelena boja. U Bapskoj su koristili i *krep-papir* za pripremu crvene boje (*krep-papir pofuri u oct*). Kazivačica E. Horvatović pamti postojanje prirodnih boja žute i crne, dobivanih od kore drveta, ali to su i tada, u vrijeme njezina djetinjstva, znali proizvesti samo pojedinci. No druge kazivačice ne pamte ništa slično, niti iz priče starijih. U Aljmašu su prevladavale iste boje: crvena i ljubičasta (*tintoplav*), zatim ružičasta, a manje žuta i zelena. U Topolju prevagu nose plava i crvena, a rjeđe zelena. Te se boje navode i u konzultiranoj literaturi kao karakteristične za Baranju. Kazivačice se ne sjećaju spravljanja prirodnih boja (pa čak ni najstarija među njima) iako je tradicijsko šaranja voskom još relativno živo, mada je 1991.g. nasilno prekinuto. Praktički jedini preostali način prirod-

6. Usporedbom šara na jajima iz Draža (Mihaljev 1984:14) i Topolja možemo ustvrditi tipološku sličnost. Kazivačica J. Golubov iz Draža nije šarala za Muzej, jer ne zna, nego njezina snaha iz Topolja, Janja Golubov (1956.), udata u Draž, te njezine sestre.

nog bojanja je bojanje u lukovini, koji je i danas općenito vrlo raširen, što potvrđuju i sve kazivačice.

Jednostavnija nabava kupnjom gotovih boja i veći izbor zasigurno su imali utjecaja na veću raznolikost boja, kao i kombinacije s dvije, tri boje. Među našim recentnim materijalom u tom se smislu osobito ističe Topolje, zatim malim dijelom (tri primjerka) građa iz Bapske, te Aljmaš u slučaju jedne šaračice kao iznimke.

GRAĐA IZ ALJMAŠA I BAPSKJE

Prije detaljnijeg prikaza primjeraka iz Aljmaša i Bapske, većinom recentnih, navest ćemo još neke podatke uz šaranje jaja i samu tehniku u tim selima. Prema prikupljenim kazivanjima šaranjem jaja bavile su se u većini slučajeva žene s ipak nešto više smisla, koje bi onda radile i ponekom od rodbine i susjedstva. Kazivačica i šaračica R. Geić iz Aljmaša našarala bi i do 200 jaja.

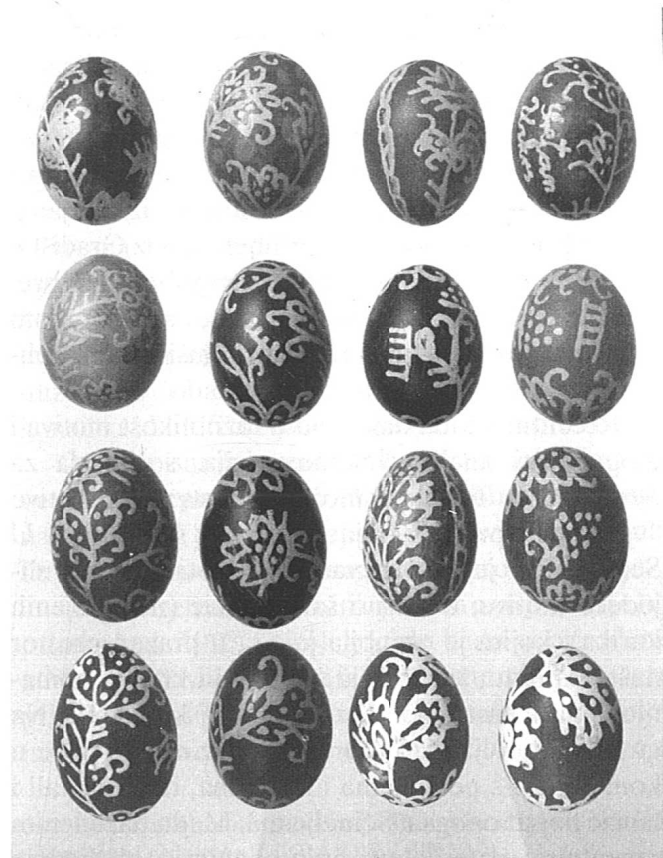
U Aljmašu su šarali jaja na Veliki četvrtak ili petak, pa čak i u subotu. Naziv za uskršno jaje u Aljmašu i Bapskoj je *šareno jaje ili jajce*, kao što je i u većem dijelu Slavonije, Srijema i Baranje (BARLEK 1992:18, VLAŠIĆ 1992:174, MIHALJEV 1984:14). Šaranje nanošenjem šare odnosno crteža na površinu jajeta voskom uz pomoć *kišćice* (Aljmaš, Bapska) i bojanje, zapravo je tehnika batik (GAVAZZI 1923:241). *Svilopis* u Bapskoj označava tehniku šaranja u više boja, dok upotrebu svilene niti u *kišćici* za šaranje kazivačice ne dovode u vezu sa samim nazivom. Šaračica E. Horvatović nije šarala pomoću svilene niti, dok od kazivačice E. Šomoljanski naknadno dobivamo informaciju da ona radi tom tehnikom. Jaje obojano u lukovini ili nekoj drugoj boji - dakle jednobojno i bez šara, zove se u Bapskoj *broća* ili *broće*, dok se u Retkovicima (FILAKOVAC 1914:170) *broćka* zove *čisto ovarzlito jajce*, dakle crveno.

Za razliku od drugih ispitivanih lokaliteta, u Aljmašu i Bapskoj nalazimo upotrebu parafina za šaranje jaja, a ne vosak. Prema nekim autorima (VEČERKOVÁ 1989:8), u ovom slučaju za srednjoeuropski prostor, odnosno Češku, krajem 19. st. parafin ili stearin iz svijeća počinje nadomještati vosak. Može se, dakle, pretpostaviti kako je i na našem prostoru upotreba parafina (otopljene svijeće), u odnosu na vosak novijeg datuma, ali je teško utvrditi vremensku granicu. U Aljmašu i Bapskoj, prema riječima kazivačica, u parafin zbog njegove svijetle boje dodaju primjese kako bi šara bila vidljivija. Dok u Aljmašu dodaju čađ, u Bapskoj *metne kolomast u vosak*⁷. Ako imamo u vidu, da je

upotreba voska kronološki starija, to je vjerojatno razlog, što kazivačice i za parafin, odnosno svijeću, govore *vosak*, a pri tome zapravo misle na otpljenu svijeću, zadržavajući tako stari termin. Parafin inače ima nižu točku taljenja, pa se lakše skida s jajeta. Dovoljno je bilo otvoriti *šporet* ili jaje pridržati iznad, odnosno u blizini peći, zagrijati vunenu ili drugu krpu i trljati.

BAPSKA

Nedostatak podataka o primjercima iz Srijema (o njima je već bilo gore govora) i mogućnost komparacije s recentnim materijalom iz Bapske (sl. 1), naveli su nas na temeljitiju analizu motiva, koje sada već gotovo zasigurno možemo locirati u Bapsku. U tu svrhu poslužit će crteži u prilogu na kojima su primjerci iz starog fundusa (kat. br. 1-4⁸), kao i izdvojeni recentni primjerci (kat. br. 5-10⁹) prikazani s dviju strana (osim dva primjerka iz starog fundusa, koji nisu sačuvani, pa tako imamo crtež samo jedne strane).

Sl. 1 Recentna šarena jaja, Bapska, rad Eve Horvatović u prigovstvu, 1994.

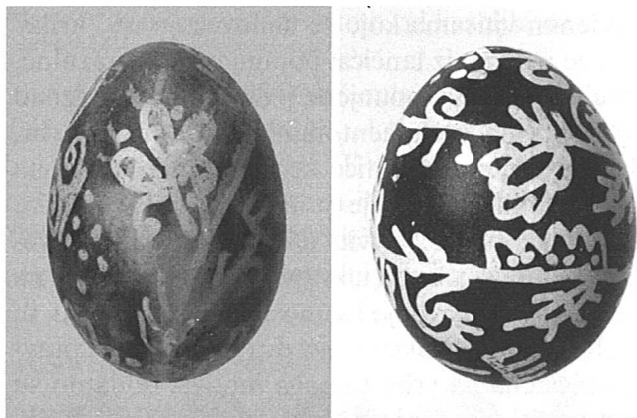
7. Dodavanje kolomaza u vosak navodi se i za Komletince (KRŠNJAVI 1992:70).

8. Kat.br. 1 i 2 su inv. br. E 1400 i E 1421.

9. Kat.br. 5 - 10 su inv.br. E 1697 - 1702.

Recentna jaja našarala je 1994. g. **Eva Horvatović** (1927.) - ukupno 16 primjeraka, od toga najviše u crvenoj boji (7), zatim ljubičastoj (3), te po jedan u plavoj i zelenoj boji. U dvobojujnoj tehnici našarana su tri jaja, i to u žuto-plavoj, te crveno-ljubičastoj boji. Pri tome su u crvenoj boji uz latice, listove i lančić (kat. br. 9), izvedene i točkice (kat. br.10).

Na prvi pogled, stari i novi primjerci nemaju veliku sličnost. Kod starog fundusa sitni elementi vezani su uz jednu liniju koja obavija jaje formirajući tako granu, dok na recentnom materijalu dominiraju veliki cvjetovi, a i drugi, nešto krupniji, detalji. Međutim, šaračica E. Horvatović iz Bapske i sama se žalila, kako *kiščica* krupno piše, dakle šare bi bile sitnije, da je imala odgovarajući pribor. Prenošenjem motiva na crtež, mnogo bolje se uočavaju sličnosti a u nekim dijelovima gotovo identičnost.

Sl. 2 - I, II Šarena jaja iz starog fundusa Muzeja, vjerojatno Bapska, 1955.

Na dva sačuvana primjerka, inv. br. E 1400 i 1421¹⁰ (sl. 2-I,II), kao i na dva navedena crteža (kat. br. 1-4), uočavamo tako detalje zajedničke s recentnim primjercima. Upotrijebit ćemo za te detalje terminologiju naše šaračice. *Grabljice i grozdove* koji izrastaju iz grana nalazimo dobro zastupljene u oba slučaja. *Rastov list*, lijepo vidljiv na crtežu br. 5a, gdje su na stabljici cvijeta dva takva lista, možemo pronaći na svim prikazanim crtežima iz

10. Inv.br. E 1400

Šarano jaje

Uskrasna pisanica šarana voskom. Na ljubičastoj podlozi izvedena je šara u više boja. Ornament je stilizirani cvijet rađen bijelom bojom i porubljen roza bojom. Istom bojom porubljeni su i cvjetni detalji. Stari fundus

Inv.br. E 1421

Uskrasno jaje. Šarano je voskom. Na tamnoplavoj pozadini našaran je stilizirani biljni ornament, koji teče oko cijelog jajeta. Stari fundus.

starog fundusa. Drugačiju vrstu listova, koji podsjećaju na leptira, vidljivu npr. na crtežima pod br.6, nalazimo na starim primjercima na br. 1a i 3. Na ovim listovima ujedno vidimo i *kvrčice* (uvojci), koje često upotpunjuju i druge detalje, jednako kao i brojne crtice i točkice. Sljedeću analogiju pronalazimo na br. 7b, čija dva lista imaju sličnosti s onima na br. 1 i 2., a listovi cvijeta na crtežu br. 8a nadovezuju se na listove na br. 2 i 4. Stari primjerci nemaju velike cvjetove, kakvi su karakteristični za recentnu građu. Jedinu sličnost mogli bismo možda naći s malim cvjetićem, gotovo pupoljkom, na br.3. Na recentnim primjercima cvjetovi su, dapače, dominantni i ujedno završni dio grane. Latice tih cvjetova lepezasto se šire i umnažaju, ovisno o prostornim mogućnostima.

Među recentnim primjercima na kat. br.5 vidljiv je još jedan stari motiv, koji kazivačica zove *merdevine*. Na kat.br.11a nalazimo *karanfil*. Ovaj primjerak, kao i kat.br. 9, nose za Bapsku netipičan (prema riječima kazivačice) motiv lančića. Od motiva, koje je kazivačica navela, jedino *klasje* nije na našim primjercima našarala.

Svim ovim uskrasnim jajima zajednički je neprekinuti tijek motiva, kao što je rekla kazivačica, *da jedno drugo veže*. Ta povezanost i ovijanje motiva vidljivija je na starom fundusu, osobito na primjerku pod kat. br. 2, gdje grana u spirali obuhvaća čitavo jaje od dna do vrha. Šarena jaja E.Horvatović redovito započinju motiv cvijetom sa četiri latice na dnu jajeta, iz kojeg izrastaju u pravilu dvije grane s nepresušnim bogatstvom kombinacija određenih detalja. Na primjerku iz starog fundusa pod br. 1 izrasta jedna grana iz tvorevine na dnu jajeta, koju čine tri *rastova lista* i dva romba ovičena crticama. Sličan raspored motiva uočavamo na crtežima dvaju nesačuvanih primjeraka: grana izrasta iz tvorevine na dnu i ovijajući se prelazi na drugu stranu jajeta.

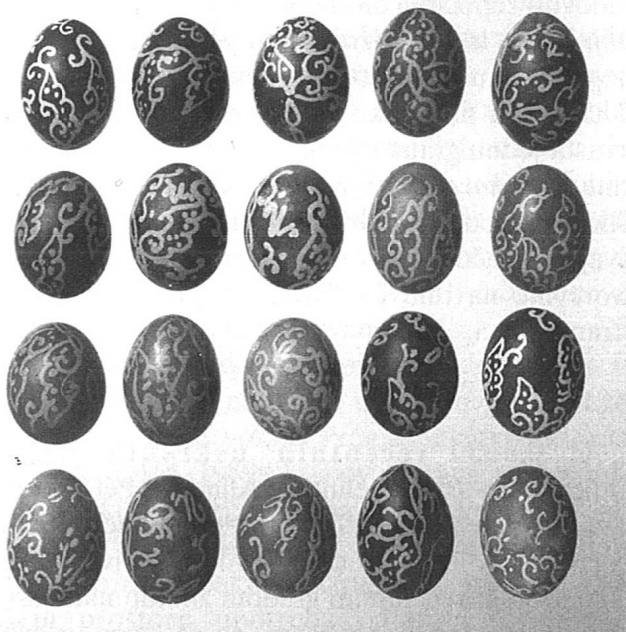
ALJMAŠ

U skupini **recentnih uskrasnih jaja** u Odjelu najveća je cjelina iz Aljmaša. Pet autorica izradilo ih je 1993., 1994. i 1996. godine, te jedna koja je izradila samo crteže svojih motiva. Aljmaš tako svojom recentnom građom znatno nadmašuje Bapsku s jednom šaračicom, pa će stoga, u ovom slučaju prvo biti dat prikaz suvremenog fundusa, a potom starog, uz međusobnu komparaciju.

Osim konkretnih uskrasnih jaja, koja se ovdje obrađuju, uključeni su i crteži dviju od šaračica. Kako dugo nisu šarale, a nisu imale ni čime jer su prognanice, nacrtale su na papiru neke svoje

motive da bi se prisjetile. U praksi nisu imale običaj na papir prenositi šare, no ovdje je imala utjecaj trema zbog prezentacije šaranja u Muzeju i vremenskog odmaka od zadnjeg šaranja. Nekoliko je tih crteža ovdje izdvojeno kao ilustracija neprestanog variranja motiva.

Ruža Geić (1908.) najstarija je od navedenih Aljmašanki. U dva navrata (1993. i 1994.g.) našarala je u Muzeju Slavonije veći broj uskrasnih jaja (kat. br. 11-20¹¹; sl.3), koja se u odnosu na druga ističu bogato razvedenim stiliziranim biljnim ornamentom. Usporedbom s drugima u ovoj skupini, čije su autorice mlade, ovi su primjerci ukrašeni bogatijim šarama, nadmašujući ih svojom spontanosti u izvedbi uvijek istih motiva. Raspon motiva nije velik: lančić, "krila", vitice, klas i natpisi, nadopunjeni točkicama i crticama. Sva su jaja jednoboja, a boje su uvjetovane pribavljenim (već je bilo govora koje su boje bile najučestalije), budući da se proces izrade uskrasnih jaja odvijao u Muzeju. Na našem recentnom materijalu najviše ima ljubičastih, zatim zelenih i crvenih, a ružičastih i narančastih najmanje. Nijanse zelene i crvene boje raznolike su, no na to je utjecala različita kvaliteta jaja. Ukupno se u Muzeju čuva 28 šarenih jaja - radova Ruže Geić.

Sl. 3 Recentna šarena jaja, Aljmaš, rad Ruže Geić u progonstvu, 1993. i 1994.

Šaračica započinje rad crtanjem obvezatnog razdjelnog motiva **lančića** sastavljenog od elipsoidnih karika u obliku suze, koji vertikalno ovija jaje i često ga u potpunosti ne zatvara, nastavljaajući na njega gradnjom ornamenta koji popunjava polutke jajeta (kat. br. 15a, 16a, 18b, 19a). U osnovi su tog ornamenta stilizirani biljni elementi, kao što je **vitica** s dva nasuprotno postavljena i prema dolje savijena uvojka, na kojoj, u pravilu, počiva osnovni i najizražajniji motiv. Čini ga, najčešće na desnu stranu, orijentirana nazubrena linija, zatvarajući tako crtež stiliziranog **lista** (npr. kat.br. 13a i b), koji podsjeća na krilo, pa smo ga u daljem tekstu uvjetno tako i nazvali. Unutrašnjost "krila" u pravilu je obilno popunjena i naglašena točkicama. "Kрила" su najčešće smještene u polutkama okomito po jedno ili dva, izdvojeno, ili pak nadovezujući se jedno na drugo - po dva, tri ili četiri. Rjeđe presijecaju polutku vodoravno (kat. br. 13b, 14b).

Dekorativnost motiva obilno naglašava već navedenim viticama koje se nadovezuju na "krila" ili izlaze izravno iz lančića, popunjavajući praznine. Takve su vitice nadopunjene jednom točkom iznad ili rjeđe, ovalnim elementom u obliku suze (kat. br. 19b). Često je motiv vitice razveden tako, da se na osnovni oblik nadovezuje motiv suze, vitica u obliku okrenutog broja 3, te vitica sa samo jednim **uvojkom** u obliku kukice (takva vitica s dvije crtice na vrhu često se pojavljuje i samostalno - na lančiću, ili na vrhu "krila"). Kako su ova dva tipa vitica, u pravilu, smještene na vrhu samoga motiva, dodatno su kao završeci ukrašeni s dvjema crticama (br. 2b, 6b, 7a, 8a).

Rjeđe se među navedenim motivima nalazi jednostavan crtež žitnog **klasa** (br. 15b, 18a, 20a), dok je upotreba **natpisa** prilično česta: *Sretan Uskrs* (br. 9b), no najčešće samo inicijali *S. U.*, te u jednom slučaju i *Aljmaš*.

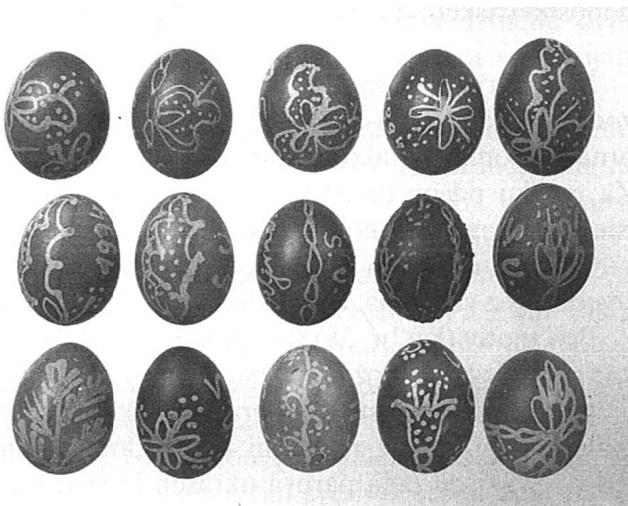
Do odstupanja od opisanih motiva dolazi na jednom primjerku (br.20a i b), gdje autorica ne pristupa izradi razdjelnog lančića, već prvo ucrtava na jednoj polutki jajeta četiri "krila" radijalno smještene oko male elipse. Na ovaj motiv nadovezuju se jedno na drugo još dva krila, koja prelaze na drugu polutku jajeta. Ostatak površine ove druge polovine jajeta popunjava kratki lančić od tri karike povezujući tako nacrtane motive.

Drugi primjerak (br.19a i b), čija motivika zapravo i ne predstavlja odstupanje, ima nepotpuni lančić, koji ovija jaje samo iz dvije trećine, a zatim se na njega nadovezuje široko razvijeni motiv s dva krila, koja popunjavaju veći dio polutke jajeta.

Jasna Komendanović (1974.) najmlađa je među navedenim šaračicama iz Aljmaša. Poklonila je Muzeju 1993. god. tri jednobojna jaja šarana voskom u crvenoj, narančastoj i plavoj boji (kat.br.21-23¹²). Jasna je u srodstvu s bakom Ružom Geić (od tatine mame sestrična) i od nje je naučila ponešto o šaranju jaja. Njezin način rada je znatno jednostavniji, jer kako i sama navodi, nije savladala bakinu tehniku, nego samo neke njezine elemente.

To je u prvom redu **lančić** koji vertikalno ovija jaje. Središnji motiv su **vitice** s jednim uvojkom (svi su elementi građeni samo od takvih vitica), koje naizmjenice orijentirane lijevo ili desno, jedna iznad druge, formiraju okomitu granu. Oko ove grane prostor može biti popunjen granom koja je polukružno ovija, ili simetrično postavljenim granama vitica s lijeve i desne strane popraćene točkicama. Na dva primjerka na dnu nacrtan je cvjetić, u jednom slučaju od kružno postavljenih točkica, a u drugom od vitica radijalno smještnih oko kružnice i okrenutih u smjeru obrnutom od kazaljki na satu.

Anica Bešlić (1924) našarala je u Muzeju 1994. god. jaja (kat.br. 24-34¹³; sl.4) istom tehnikom i bojama kao i prethodna. Kvaliteta pojedinih boja uvjetovala je njihovu veću ili manju zastupljenost. To su: ljubičasta (5), plava (3), crvena (2), ružičasta (2), zelena (2), narančasta (1). Ukupno 16 kom.

Sl. 4 Recentna šarena jaja, Aljmaš, rad Anice Bešlić u progonstvu, 1994.

U ornamentici možemo primijetiti neke elemente kao i kod Ruže Geić. To je vertikalna podjela jajeta lančićem na dvije polutke, stilizirani biljni motiv s laticama koje podsjećaju na krila; obilna je

i upotreba vitica - no ovdje najčešće bez uvojaka, zapravo ravnih crta - izdanaka, okruženih točkicama. Tu je i grana sastavljena od vitica s jednim uvojkom, istovjetna s onom kod Jasne Komendanović, no uz obilnu upotrebu točkica koje okružuju svaki uvojak.

Upadljivo je drugačiji pristup prema iskorištavanju prostora. Za razliku od Ruže Geić, koja popunjava čitav prostor ornamentom koji se ovija, a motivi se nadovezuju jedan na drugi, Anica Bešlić često izdvaja samo jedan ili dva motiva u krupnijoj izvedbi. Ornament redovito nadopuni (izuzev jednog slučaja) s natpisom *S. U.*, ponekad godinom izrade (u tri slučaja) i u jednom slučaju natpisom *Aljmaš*. Motivi na ovoj građi (kat.br. 24-29) su:

- a) grančica s iglicama poput crnogorice ili grančica s točkicama, koje asociraju na cvjetice (kat.br. 24);
- b) cvijet s četiri ovalne latice (takve su latice i u osnovi svih složenijih cvjetova, kakve ćemo dalje opisati) i četiri vitice (izdanci koje okružuju točkice) između njih (kat.br. 25);
- c) cvijet s četiri latice kao gore, oko kojih se šire veće srollike latice popunjene točkicama (kat.br. 26);
- d) cvijet s tri ovalne latice, oko kojih se šire karakteristične asimetrične latice s desno orijentiranim kljunom na vrhu, popunjene točkicama; svaka od njih ima s lijeve strane pri vrhu po jednu viticu (kat.br. 27). Ovaj motiv s tri elementa, odnosno kraka asocira na spominjani triskel ili oblik reducirane svastike, kakav se navodi u literaturi; takve karakteristike zamjećujemo i na sljedećem ornamentu;
- e) stilizirani cvijet s nazubljenim laticama poput krila Ruže Geić, no ovdje su uvijek orijentirana u desno; osim toga, nazubljene su obadvije strane; i u osnovi ovih nalaze se ovalne latice, a između pojedinih latica su već opisane vitice; prostor unutar latica opet je popunjen točkicama, ili je tako samo s dvostrukim lijevim rubom latice, koji je nastao iscrtavanjem još jedne paralelne linije uz njezin lijevi rub; ovakve su latice velike, tako da cvijet zauzima dovoljno prostora, da može biti jedini motiv (uz natpise): ako su tri latice, obavijaju gotovo cijelo jaje (kat.br. 28), a ako su dvije, njihova je osnovica u dnu jajeta, a one se simetrično pružaju svaka na jednoj polutki jajeta prema njegovom vrhu (kat.br. 29).

12. Kat.br. 21 - 23 su inv.br. E 1736 - 1738.

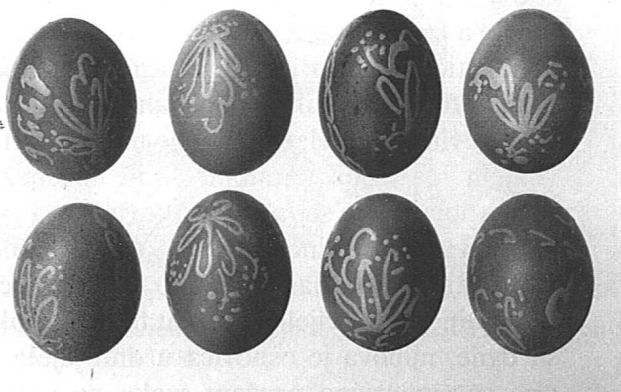
13. Kat.br. 24 - 34 su inv.br. E 1739 - 1749.

Na primjercima s lančićem smanjeni prostor ne omogućava pojedinim motivima toliku izražajnost, tako da se pojavljuje:

- a) jedan dio cvijeta - zanimljiva, gore navedena asimetrična latica, koja izrasta iz lančića i ulazi u prostor polutke jajeta, pa tako mogu elipsu lančića pratiti jedna ili dvije latice unutar svake polutke (kat.br. 30);
- b) cvijet s ovalnim laticama nepravilno složenim u lepezasti oblik, smješten u središte svake polovine jajeta po jedan, te povezan jedan s drugom kratkim lančićem koji pak pod pravim kutom presijeca razdjelni okomiti lančić (kat.br. 32);
- c) cvijet kao i gore, no smješten na vodoravnom razdjelnom lančiću, tako da nasuprot njemu, s druge strane lančića simetrično stoji drugi takav cvijet (kat.br. 33);
- d) tulipan ukrašen nezaobilaznim viticama i točkicama još je jedan od motiva, koji je na našem primjerku upotrijebljen kao i cvijet pod b) - smješten po jedan na svaku polovinu jajeta, a tada su povezani kratkim lančićem; taj je motiv nadopunjen još granom od vitica (kat.br. 31) kao što je vidljiva na kat.br. 26a;
- e) lančić dijeli jaje najčešće vertikalno na dvije polovine, ali može se javiti i kao dominantan motiv, nadopunjen samo s viticama, pa je tada presijecanjem dvaju vertikalnih lančića jaje podijeljeno na četvrtine (kat.br. 34).

Crteži A. Bešlić (kat.br.35) s papira za vježbanje dočaravaju variranje motiva na razne načine.

Paulina Bešlić (1928) izradila je 1996. god. šarena jaja (kat.br. 36-37¹⁴; sl.5) koja se znatno razlikuju od prethodnih, ali opet imaju s njima dosta zajedničkog:

Sl.5 Recentna šarena jaja, Aljmaš, rad Pauline Bešlić u progonstvu, 1996.

14. Kat.br. 36 - 37 su inv.br. E 1752/1 - 1753.

- a) okomiti razdjelni motiv lančića
- b) biljni ornament
- c) ovalni duguljasti listovi poput latica A. Bešlić
- d) obilna upotreba kukastih vitica i točkica koje ih okružuju, ili su unutar listova
- e) vitica u obliku okrenute brojke 3 kao kod R. Bulić
- f) upisivanje inicijala *S.U.!* (ovaj puta s uskličnikom) i godine izrade.

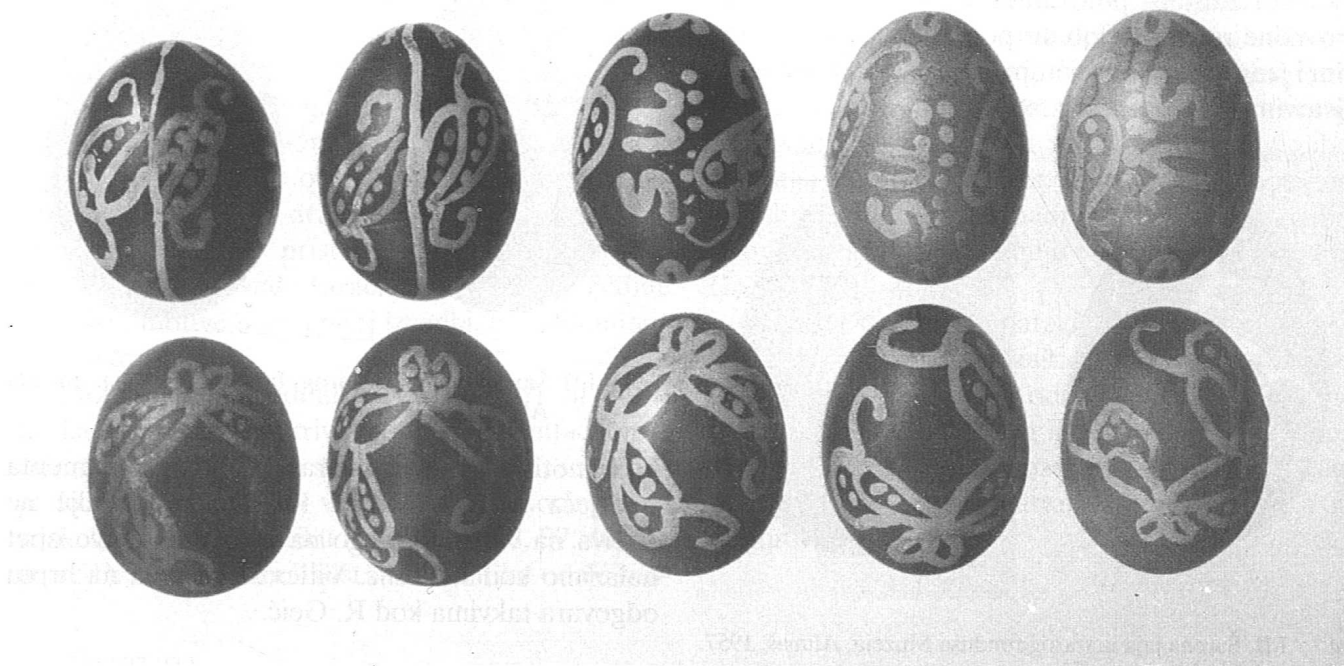
Razlika je u osobnom formiranju motiva od nepravilno i ležerno složenih listova u lepezast oblik, nadopunjen gore navedenim viticama i točkicama, čineći tako izdvojeni i izrazito središnji motiv, koji se ponavlja i u svojoj biti je sličan, ali nikada jednak, mada mogućnosti variranja nisu velike. Autorica pri tome ne pridaje značaj orijentaciji motiva u smislu vrha i dna jajeta. Osim toga, motiv se u jednom slučaju seli na vrhove jajeta (kat.br. 37a, b), pri čemu se uz nevelike izmjene pretvara u cvijet s tri latice oko kružnog središta i simetrično postavljenim viticama. U tom slučaju razdjelni lančić prelazi u vodoravni položaj, a predstavlja varijaciju kao i kod još nekih primjeraka ove autorice - naime, lančić se sastoji od članaka koji su odvojeni i predstavlja zapravo red kukica.

I u gore opisanom slučaju u geometriziranom cvjetnom motivu na vrhu jajeta možemo prepoznati tri istovjetna kraka s desnom orijentacijom kretanja (nagovještavaju ga vitice okrenute prema desno), odnosno triskel.

Zlata Druhar (1933.) našarala je u Muzeju 1994. god. jaja (kat.br. 38-39¹⁵; sl.6) s prilično drukčijim ornamentom, isto tako biljnim, ali vrlo stiliziranim. Za razliku od prethodnih šaračica, koje u osnovi iste motive neprestano variraju, ovdje se susrećemo s dva osnovna motiva koji se ponavljaju u identičnoj izvedbi, bez variranja, osim u bojama.

Prvi motiv (kat.br. 38) sastoji se od ovalnih oblika (poput listova) složenih u parovima - u osnovi su lijevo i desno okrenuta dva para, ispod kojih su dva mala listića, dok se na desni par nadovezuje još jedan. Svaki od ovih parova ukrašen je viticom, a površine pojedinih ovala popunjene su točkicama. Ovaj zanimljiv motiv nastupa kao samostalan ornament bez ikakvih drugih ukrasa. Na svakoj polovini jajeta smješten je po jedan i to redovito tako, da je motiv s druge strane postavljen naopako u odnosu na prvi. Autorica bi prvo našarala motiv na prvoj polutki, a zatim bi ga ponovila na naopako okrenutoj drugoj strani.

15. Kat.br. 38 - 39 su inv.br. E 1756/1 - 1757/1.

Sl. 6 Recentna šarena jaja, Aljmaš, rad Zlate Druhar u progonstvu, 1994.

Drugi motiv (kat.br. 39) nastaje na okomitoj ravnoj crti koja dijeli jaje popola, a na vrhovima je ukrašena mašnicama s po četiri crtice. U srednjem dijelu jajeta, sa svake strane crte i vezan uz nju, nacrtan je po jedan motiv koji podsjeća na pupoljak: dva priljubljena ovalna oblika, ukrašena točkicama i viticama na krajevima. Između ovih motiva, u središnjem prostoru upisani su inicijali *S.U.* i potcrtani točkastom linijom.

Zlata Druhar koristila je iste boje kao i ostale autorice (osim J. Komendanović i P. Bešlić) kada su šarale u Muzeju, međutim ona jedina kombinira dvije boje. Od 7 primjeraka u ljubičastoj, te po jedan u crvenoj, narančastoj i zelenoj boji, 2 ljubičasta kombinirana su s crvenom, a 2 ljubičasta sa zelenom bojom, i to oba motiva u obadviije kombinacije. Pojedini su dijelovi ornamenta obojani u zelenoj, odnosno crvenoj boji, a ostatak u ljubičastoj. Na jednom je primjerku polovina jajeta obojana crveno, a zatim sve ljubičasto, tako da je cijeli jedan motiv u bijeloj, a drugi u crvenoj boji, dok je podloga ljubičasta.

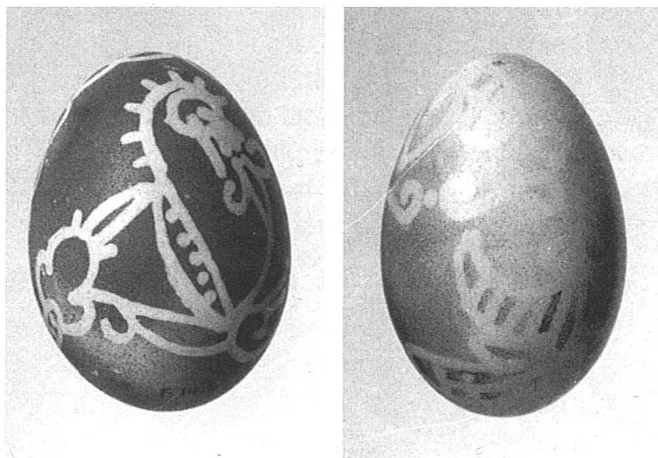
Mada se šaračica na opisanoj građi ograničila samo na dva uvijek identična ornamenta, posjedujemo njezin crtež (kat.br. 40), gdje je vidljivo poznavanje i njihovih varijanti. Osobito je zanimljiv prvi motiv na crtežu, s radijalno okupljena tri elementa ili kraka, koji asocira na spominjani triskel, odnosno oblik reducirane svastike, kakav se navodi u literaturi.

Marica Nađ (1929.) nije šarala jaja, nego je samo nacrtala tri ornamenta. Zanimljiv je vrlo stilizirani motiv, koji podsjeća na "krilo" R. Geić ili A. Bešlić s jednom ili dvjema paralelnim linijama uz lijevi nazubreni rub. Taj se motiv javlja upotpunjen viticama, crticama i točkicama samostalno (kat.br. 41), ili pak u paru priljubljen uz lančić i manjih dimenzija (kat.br. 42). Ova druga verzija ima analogiju kod Z. Druhar. Neobično je rješenje motiva lančića u paralelnim vodoravnim cik-cak redovima (kat. br. 43).

Od **starog fundusa** samo za dva primjerka postoje podaci o provenijenciji iz Aljmaša. To su već navedeni inv. br. E 1380 i 1413. U Muzej su prispjeli vjerojatno 1962. g., sudeći prema mogućoj odrednici u Knjizi ulaska. Na prvi pogled zbunjuje činjenica, što nemaju mnogo zajedničkog s prethodno opisanom recentnom građom, no već se i na njoj vidjela prilična raznolikost ornamentike. Navedena dva primjerka su, u Aljmašu dosta omiljenoj, ružičastoj boji, no prvi je veoma izbljedio, tako da se s jedne strane gotovo ne raspoznaje ornament.

Inv.br. E 1413 (kat.br. 44; sl. 7-I) podijeljen je po vertikalni lančićem. Na njega se nadovezuju vrlo stilizirani biljni motivi, koji jednim dijelom podsjećaju na neke elemente (pupoljke) s recentnih primjeraka, i to onih Z.Druhar.

Inv.br. E 1380 (kat.br. 45; sl. 7-II) podijeljen je po horizontali položenim slovima S. Nastale površine nesimetrično su popunjene jednim manjim i jednim većim cvijetom, te grančicom s ovalnim listovima.

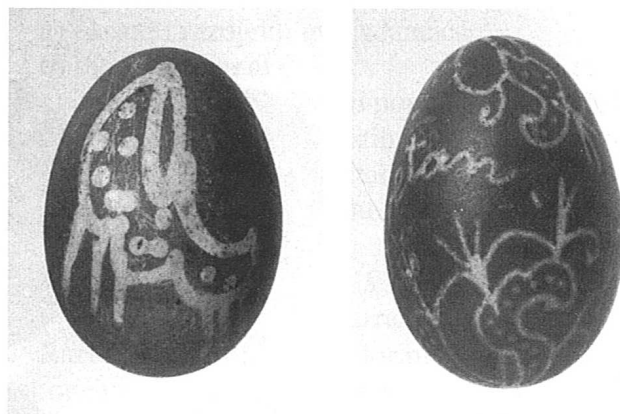

Sl.7 - I,II Šarena jaja iz starog fundusa Muzeja, Aljmaš, 1957. ili 1962.

Među starim inventarom nalazi se još nekoliko primjeraka, koji bi možda mogli biti iz Aljmaša. Podlogu za to daje komparacija pojedinih motiva.

Primjerak bez inv. broja (kat.br. 46; sl. 8-I) ružičaste je boje; jednostavan ornament, odnosno samo jedan motiv koji je raspoređen sa svake strane jajeta po jedan, dominira jajetom. Ovdje je motiv koji podsjeća na "krilo" R. Geić ili na nesimetričan list A. Bešlić. Orijentiran je lijevo, smješten na ovalnom elementu i nadopunjen točkicama i crticama.

Inv.br. E 1431 (kat.br. 47; sl. 8-II) u crvenoj je

Sl.8 - I,II Šarena jaja iz starog fundusa Muzeja, možda Aljmaš, 1957.

boji; motiv u osnovi stiliziranog biljnog ornamenta podsjeća na "krilo" kod R. Geić, koje ovdje ne počiva na viticama, nego na listovima kakve opet nalazimo kod P. Bešlić. Vitica s crticama na hrptu odgovara takvima kod R. Geić.

Sličnost motiva s crtežima M. Nađ na sljedeća dva primjerka mogla bi ukazivati na njihovu aljmašku provenijenciju. To su E 1430 (kat.br. 48; sl. 9-I) u crvenoj boji i primjerak bez inv. broja (kat.br. 49; sl. 9-II) u zelenoj boji.

Sljedeća dva ornamenta smještena su na vrhovima. Na crtežu nesačuvanog jajeta (kat.br. 50) to su motivi s radijalno raspoređena četiri kraka, čiji sastavni elementi podsjećaju na one A. Bešlić. Motiv u cjelini asocira na svastiku. Jaje bez inv. broja (kat.br. 51; sl. 9-III) u crvenoj boji s istim raspoređom četverokrakog motiva ima sličnosti s prethodnim primjerkom.

Sl.9 - I,II,III Šarena jaja iz starog fundusa Muzeja, možda Aljmaš, 1957.

Cjelina iz Aljmaša može zorno predočiti životnu različitost i bogatstvo na primjeru jednog lokaliteta primjenom pojedinačnih i osobnih, trenutnih stvaralačkih inspiracija. Pri tome se najstarija šaračica ističe spontanošću bogato razvedenog stiliziranog biljnog ornamenta. Ona popunjava čitav prostor ornamentom koji se ovija oko jajeta, a motivi se nadovezuju jedan na drugi. Slično radi i šaračica iz Bapske. Drugačiji pristup prema iskorištavanju prostora imaju ostale šaračice. Izdvajaju pojedine središnje motive u krupnijoj izvedbi, koji dominiraju prostorom.

Motivi kod pojedinih šaračica s tri ili četiri kraka, koji svojom zakrivljenošću ili orijentacijom u određenom smjeru, za sve krakove istom, sugeriraju kružno kretanje ili vrtnju - silno asociraju na triskel, odnosno svastiku (kat.br. 27, 28, 37, 40, 50, pa i 51). Velika raznolikost ornamentike odaje svo-

jim stiliziranim i maštovito razvedenim biljnim motivima ne samo talent, već i tradicijske korijene. Starina baštinjene simbolike kod navedenih šaračica sačuvana je, ali je izgubljeno razumijevanje njezina smisla. Jednostavniji motivi ne moraju upućivati na degradaciju zbog eventualnog zaboravljanja ornamentike, jer i kod šaračica s najmanjim brojem motiva naknadno su u crtežu na papiru izronile iz sjećanja zanimljive i specifične varijante (kat. br. 40).

Pokušaj da se komparacijom odredi podrijetlo nekih uskrasnih jaja proizašao je iz stilskih sličnosti, no ujedno i osobitosti i odstupanja u ornamentici pojedinih šaračica jednog lokaliteta. Ta mogućnost pronalaženja sličnosti može značiti i zamku. Stoga ove pretpostavke promatramo kao moguće, a ne definitivno rješenje.

LITERATURA

- Barlek, J., 1991., Pisani vuzem, katalog izložbe, Etnografski muzej Zagreb, Zagreb
- Barlek, J., 1992., Uskrсни običaji sjeveroistočne Hrvatske - Slavonija, Baranja, Srijem, katalog izložbe, Etnografski muzej Zagreb
- Čapo Žmegač, J., 1993., Hrvatski korizmeno - uskrсни običaji u svjetlu teorije prijelaza, Etnološka tribina 16, Zagreb, str. 75-112
- Đanić, M., 1993., Uskršnji običaji u župi Staro Petrovo Selo, Etnološka tribina 16, Zagreb, str. 113-118
- Filakovac, I., 1914., Godišnji običaji - Retkovci u Slavoniji, ZbNŽOJS XIX, Zagreb
- Gavazzi, M., 1923., Iz naše narodne umjetnosti (Uskrсна šarena jaja), Vijenac II.- III., Zagreb, str. 240-245
- Gavazzi, M., 1930., Svastika i njezin ornamentalni razvoj na uskršnjim jajima Balkana, ZbNŽOJS XXVII, JAZU, Zagreb, str.1 - 24
- Gavazzi, M., 1939., Godina dana hrvatskih narodnih običaja, Zagreb
- Gavazzi, M., 1975., Pisanice u Jugoslaviji, biblioteka Međunarodne smotre folklor, Zagreb
- Gavazzi, M., 1991., Baština hrvatskoga sela, Otvoreno sveučilište, pretisak, Zagreb
- Klaić, B., 1986., Rječnik stranih riječi, Zagreb
- Kolić - Kličić, V., 1993., Sretan Uskrs, katalog izložbe, Narodno sveučilište "Matija Antun Relković", Zavičajni muzej i galerija "Kerdić", Nova Gradiška
- Kršnjavi, I., 1992., Listovi iz Slavonije, pretisak, Privlačica, Vinkovci
- Lechner, Z., 1952., Etnografska zbirka i način inventariziranja, Muzejski arhiv, Građa za muzeologiju 27, izdano u rukopisu, Osijek
- Lechner, Z., 1991., Uskrсна jaja, Crkva u malom, XII, 30, Zagreb
- Lovretić, J., 1990., Otok, pretisak, Vinkovci
- Markovac, M., 1940., Selo i seljaci u Slavonskoj posavini, Zagreb
- Matasović, A., 1989., Gundinci - moje uspomene i sjećanja, Slavonski Brod
- Mihalić, J., 1994., Pisanice županije karlovačke, Gradski muzej Karlovac, katalog izložbe

- Mihaljev, J., 1984., Bojanje i šaranje jaja u baranjskim selima, Đakovački vezovi, Đakovo
- Rajković, Z., 1992., Kroz korizmu do Uskrsa, katalog izložbe, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb
- Senjković, R., 1991., "Oko problema krsta s kukama (svastike)" - 60 godina kasnije, Etnološka tribina 14, Zagreb, str.135-150
- Somek - Machala, B., 1992., Seoska prehrana u Baranji, Studia Ethnologica Vol.4, Zagreb, str. 141-151
- Večerková, E., 1989., Kraslice ve sbírkách Mravského muzea v Brně, Moravské muzeum, Brno
- Vlašić, O., 1992., Godišnji običaji u Baranji, Studia Ethnologica Vol. 4, Zagreb, str.169-174
- Zorić, S., 1991., Obred i običaj, Zagreb
- Vlastite terenske zabilješke

KRATICE

ZbNŽO - Zbornik za narodni život i običaje

POPIS KAZIVAČICA

- Aljmaš
Andričević Nada	(1931.)
Bešlić Anica	(1924.)
Bešlić Paulina	(1928.)
Druhar Zlata	(1933.)
Geić Ruža	(1908.- 1997.)
Jelić Marica	(1933.), rođena u Đakovu
Komendanović Jasna	(1974.)
Nađ Marica	(1929.)
- Bapska
Horvatović Eva	(1927.)
Šomoljanski Eva	(1936.)
Šomoljanski Pavica	(1931.)
- Draž
Golubov Jela	(1928.)
- Topolje
Golubov Janja	(1954.), udana u Draž
Varga Jela	(1952.), udana u Osijek
- Semeljci
Garvanović Ana	(1929.)

SUMMARY

THE EASTER EGGS COLLECTION FROM THE ETHNOLOGICAL DEPARTMENT OF THE MUSEUM OF SLAVONIA ACCORDING TO ALJMAŠ AND BAPSKA

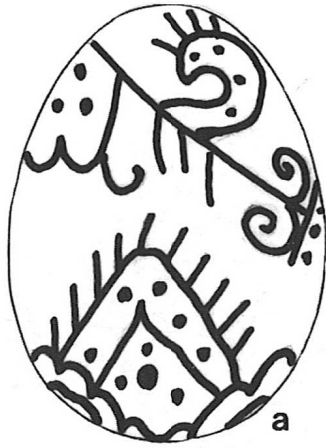
Collection of Easter eggs in ethnographic department of the Museum of Slavonia with an accent on Aljmaš and Bapska

Ethnographic department of the Museum of Slavonia was founded in 1951. by the ethnologist Zdenka Lechner, and when she left in 1965., no-one takes care of the department, it loses the room and is moved. Documentation was partly lost. Thus half of the collection is without information on provenance. With the revision of the collection, we have tried to determine provenance of the material revised, but it depended on disposable elements. In that way the number of "anonymous" Easter eggs was halved. Only according to the revision could we establish information for one part of the materials, while for the rest it will be necessary to add field research and comparison with the materials in other institutions, and the recent materials. The concrete examples for that were Aljmaš and Bapska.

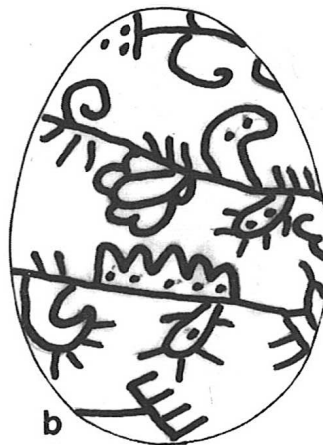
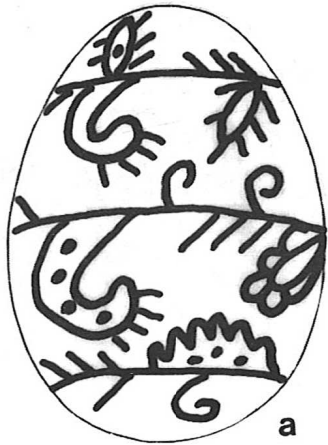
Thorough analysis of the motives on recent materials gathered in 1993., 1994. and 1996. enabled possible identification of same examples from the old holdings. This process is especially interesting for the materials from Aljmaš, where recent Easter eggs are scribbled by five women and by another one who uses her own motives. The entirety from Aljmaš can clearly demonstrate life rarity and richness on the example of a locality by use of single and personal creative inspirations. The oldest scribe is distinguished by spontaneity of rich stylised plant ornament. She complements the whole space with ornaments around the egg, as well as the scribbler from Bapska. Other scribblers have different approach: they separate motives that dominate over the space.

Great variety of ornaments shows not only a talent, but traditional origins as well. Tradition of symbolic is preserved, but understanding of its meaning is lost. Thus same motives with three or four shanks suggest rotation by their twistedness into certain direction, and very much associate with swastika.

1

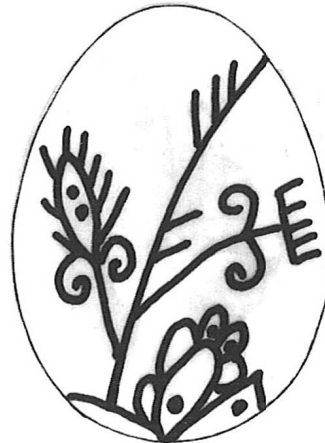
2

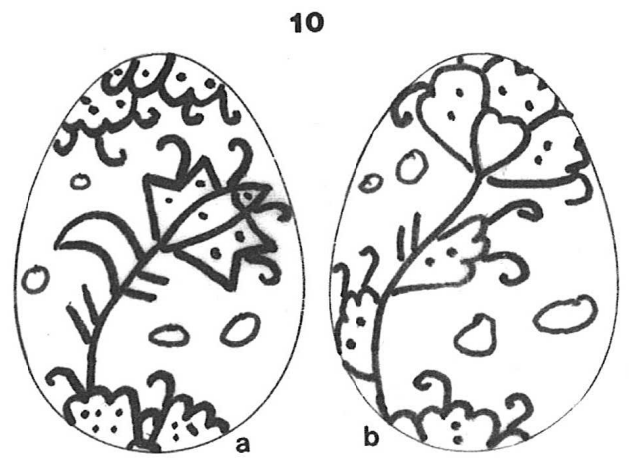
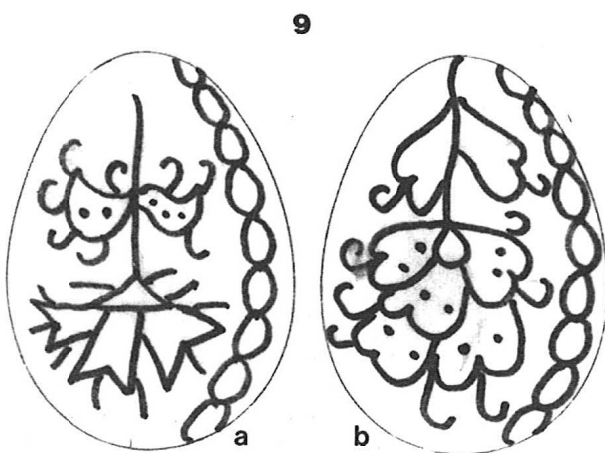
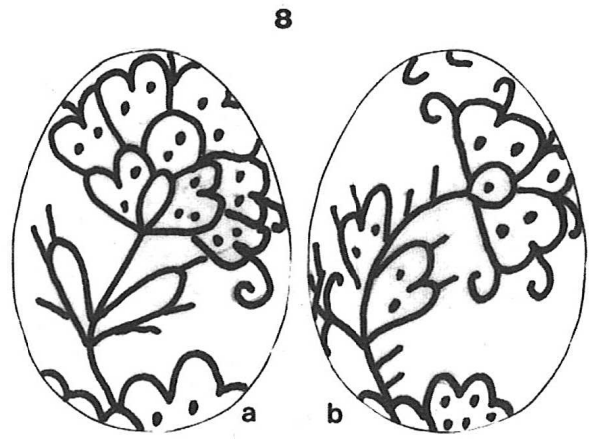
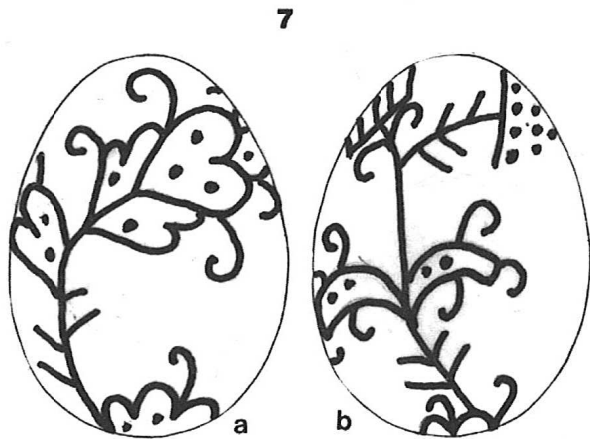
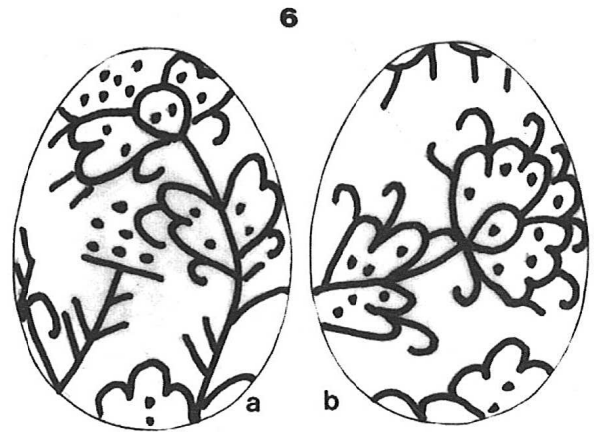
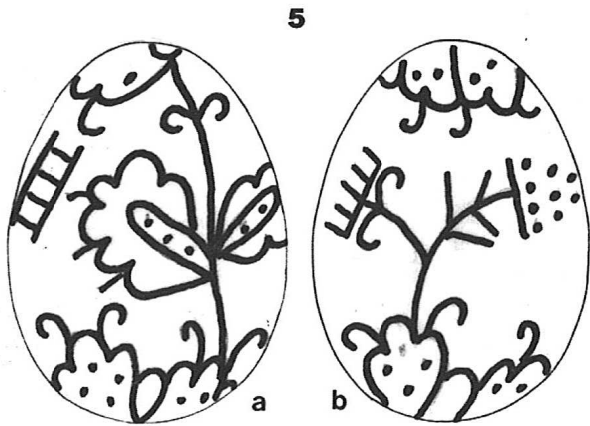

3

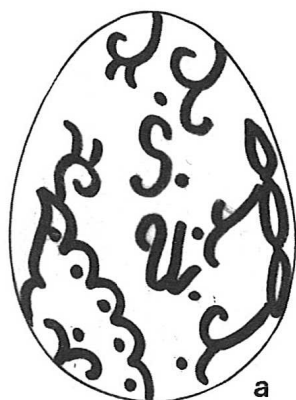

4

11

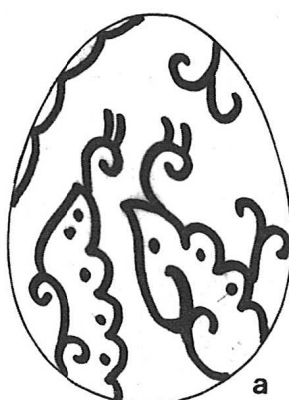

a

b

12

a

b

13

a

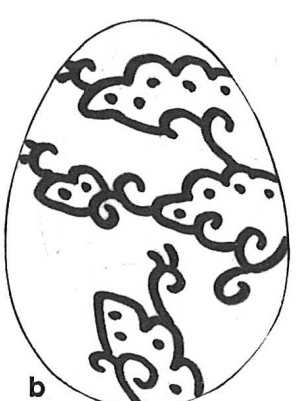

b

14

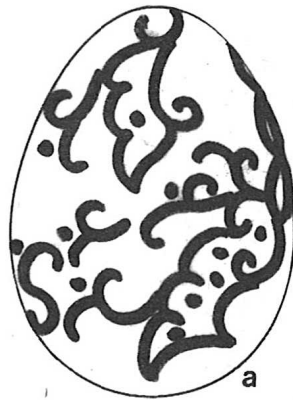

a

b

15

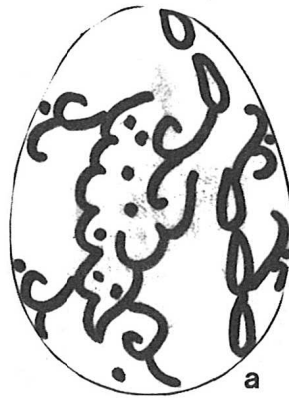

a

b

16

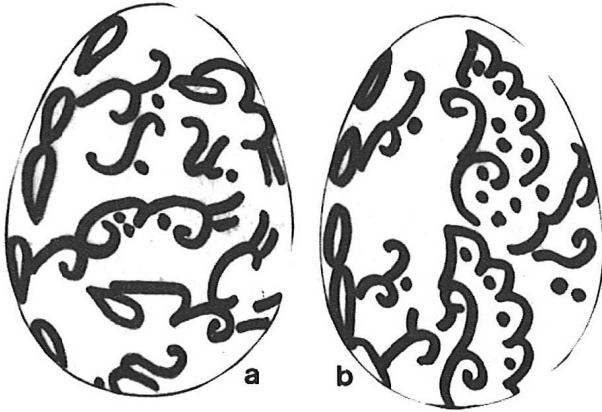

a

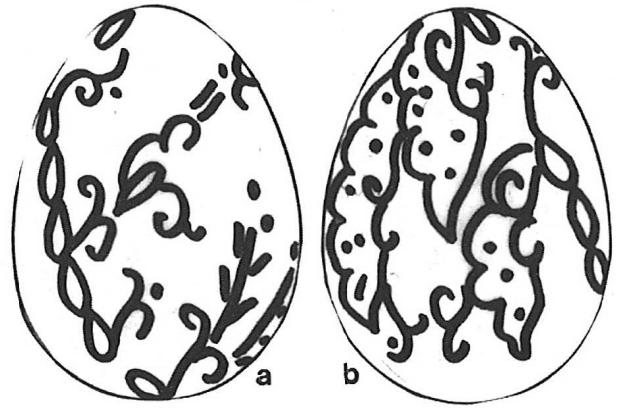

b

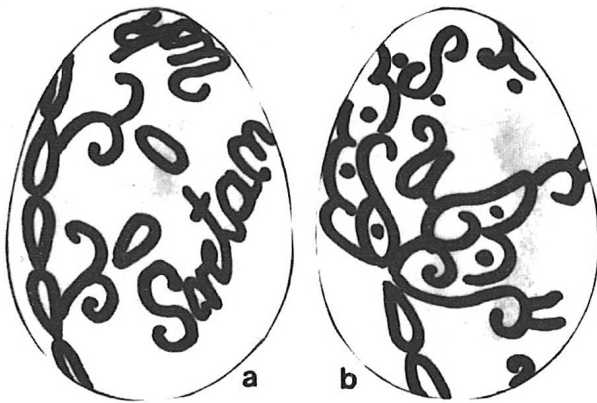
17

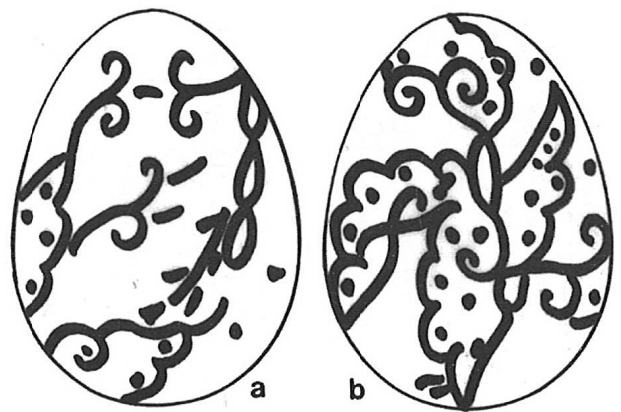
18

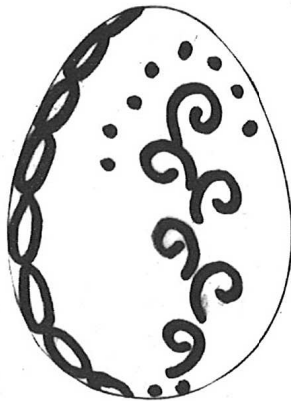
19

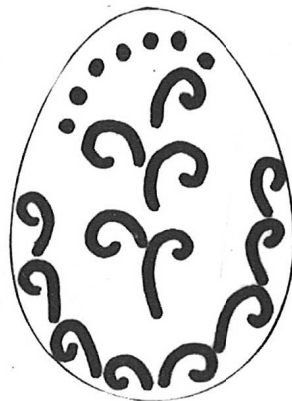
20

21

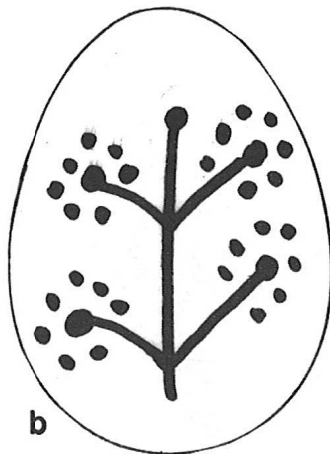
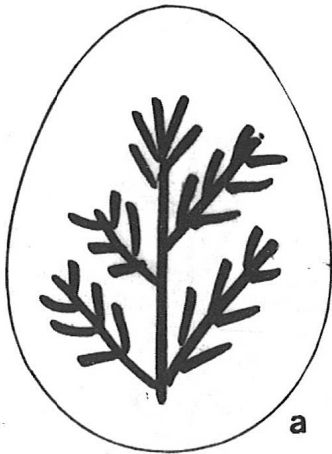
22

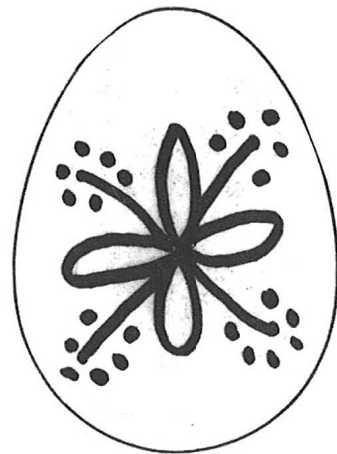
23

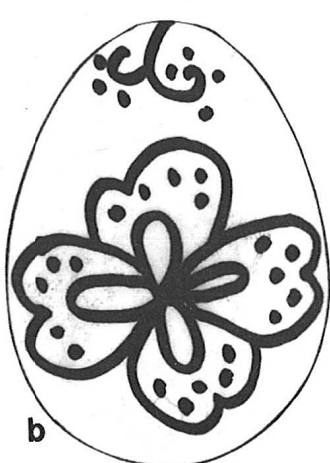
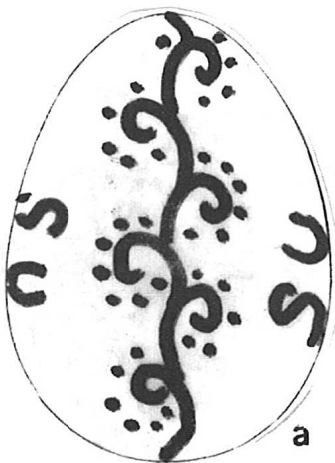
24

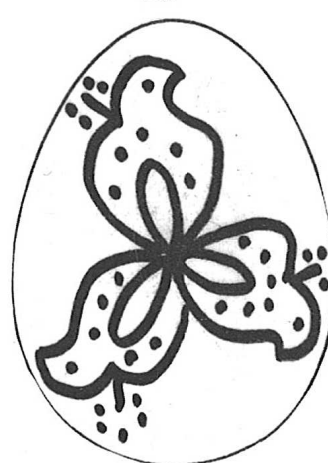
25

26

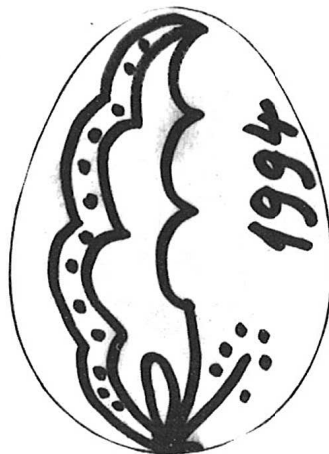
27

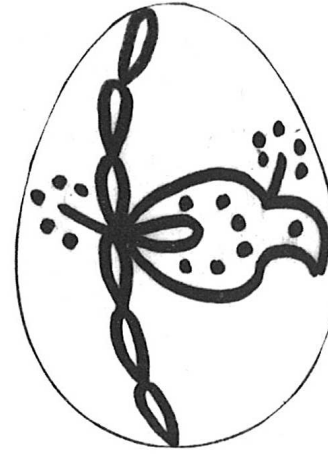
28

29

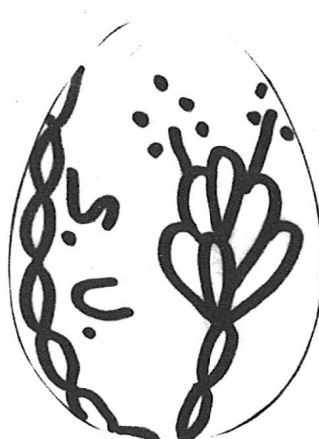
30

31

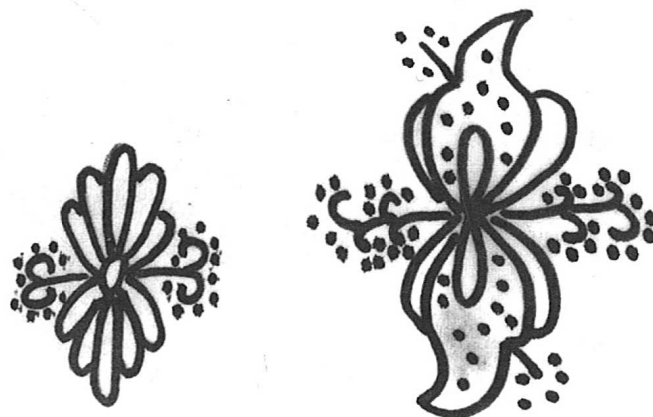
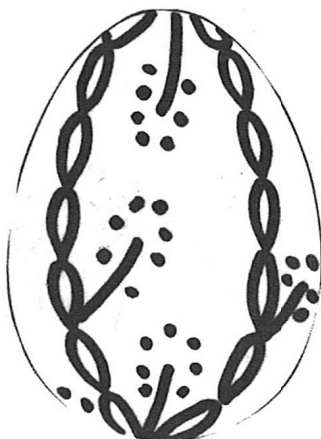
32

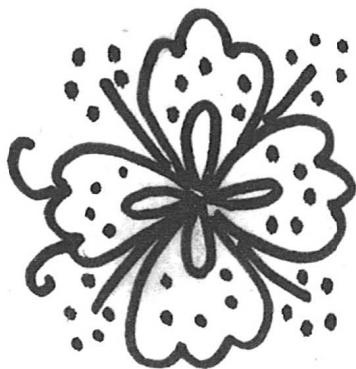
33

34

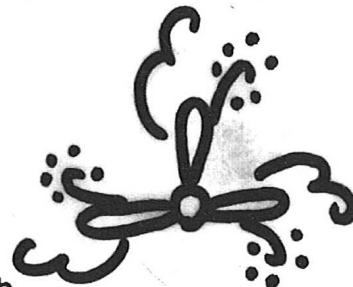
35

36

37

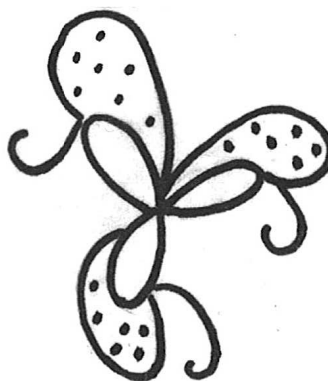
38

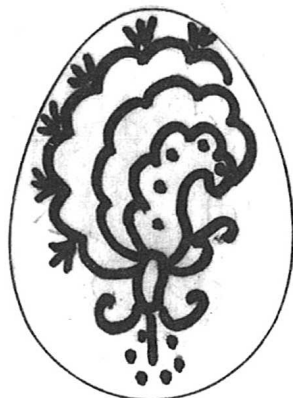
39

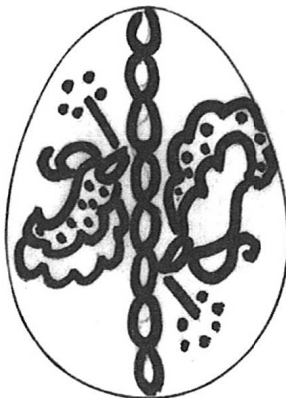
40

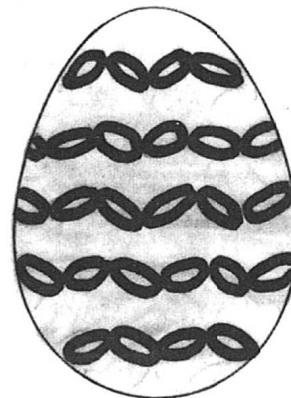
41

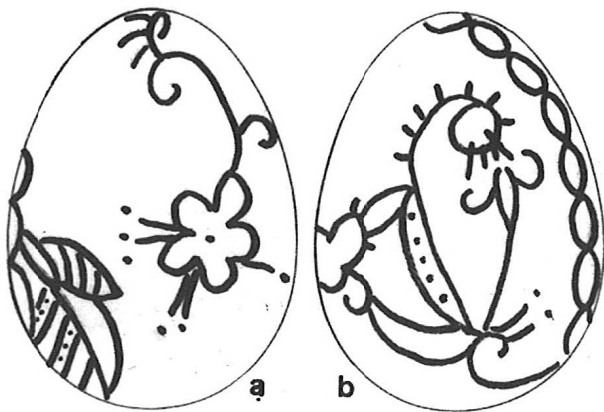
42

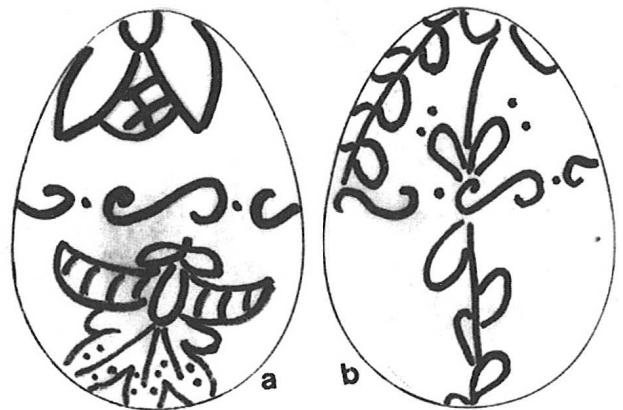
43

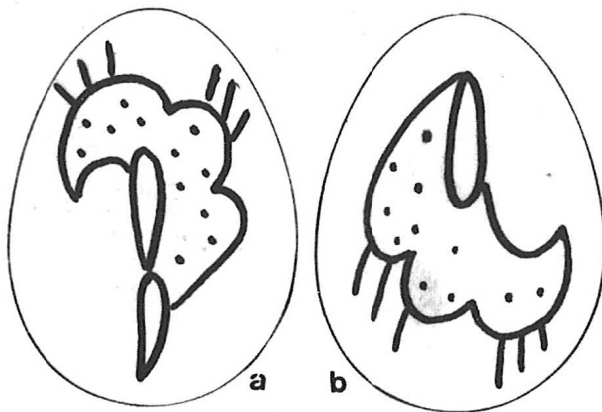
44

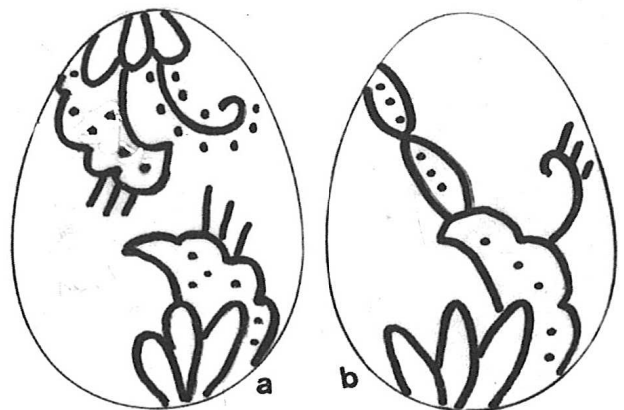
45

46

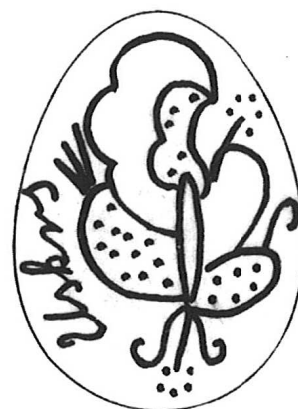
47

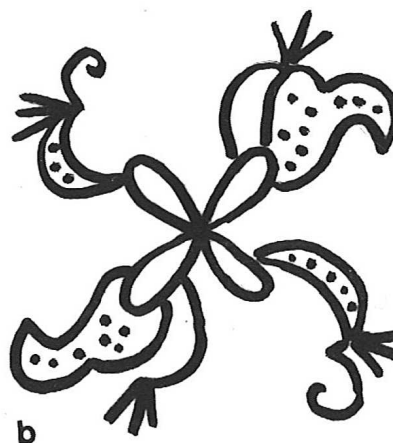
48

49

50

51

